

GRA FI SCH E WER K PLA ATS

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Inleiding	4
2 Positionering van de Grafische Werkplaats	6
3 Cultureel ondernemerschap	8
4 Maatschappelijk draagvlak	9
5 Diversiteit	11
6 Projecten	12
7 Team	22
8 Facts Grafische Werkplaats 2018	24
9 Jaarrekening	
10 Monitoring	

De eerste helft van 2018 stond in het teken van het festival Analog Patronen met een uitverkocht symposium en het festival zelf met onder andere een nieuw cultureel participatietraject, de afsluitende Patronen Party en als kers op de taart de expositie in Escher in het Paleis.

Begin 2018 gaf bestuursvoorzitter en werkplaatsstimulator van het eerste uur Paul Combrink het stokje over aan Eric Laken.

Eind van het jaar was het topdruk met het realiseren van de dubbelexpositie Creatieve Stad waarbij 30 Haagse kunstenaars een poster rond het thema Den Haag, Creatieve Stad maakten. Het hele jaar werkten kunstenaars en designers in de werkplaats, vonden er talrijke workshops voor professionals en creatieven plaats, waren er scholierenworkshops en tentoonstellingen. Kortom 2018 was een bruisend en mooi jaar, waarin de Grafische Werkplaats opnieuw haar ambities als werkplaats voor grafische technieken en als kunstinstelling meer dan waar heeft gemaakt.

2 Positionering van de Grafische Werkplaats

2.1 De werkplaats

De Grafische Werkplaats beschikt over een goed geoutilleerd atelier waar professionals uit de kunstensector grafiek kunnen maken, in hun werk grafische technieken kunnen toepassen of de mogelijkheden ervan kunnen verkennen. De werkplaatsmeesters kennen alle in en outs van deze technieken en kunnen de gebruikers met raad en daad bijstaan.

Missie

De Grafische Werkplaats houdt de grafische druktechnieken toegankelijk en levend voor de beroepspraktijk bij makers in het kunstenveld. Naast de zorg voor het overdragen van kennis over de traditionele technieken op jongere generaties, verbindt de werkplaats die kennis met nieuwe ontwikkelingen in de diverse druktechnieken. De werkplaats zet sterk in op uitwisseling van kennis en ideeën en kent een actief publieksprogramma met workshops, exposities en projecten. Binnen deze uitwisseling streven wij naar inclusiviteit binnen makers, publiek en samenwerkingen met partners.

De gebruiker

Kunstenaars, vormgever, designers en andere creatieven werken veelal per project in de werkplaats. Ze werken dan een bepaalde periode achter elkaar en pikken de draad weer op bij een volgend project. We zien een trend van meer Engelsprekend en een jonger publiek. De werkplaats is steeds meer een regionale en stedelijke kennisplek waar je komt om te werken maar ook komt om jezelf te verdiepen, te laten inspireren en te netwerken. We stimuleren dit door de activiteiten hierop in te richten. Hoe meer activiteiten, hoe groter de stimulans om zelf in de Grafische Werkplaats te werken. Tijdens festival Analog waren er verrassend veel reguliere gebruikers. Zij konden dan gelijk de Analog-expositie bewonderen. Ook de lezingenavonden vormen een aanvulling en worden goed bezocht, bijvoorbeeld het symposium Analog Patronen en de discussieavond over etsen in het najaar.

Ingrid Greijn aan het werk voor Festival Analog Patronen, foto Bertus Gerssen

2.2 Faciliteiten, huisvesting en duurzaamheid

Meerjareninvesteringen

Om ervoor te zorgen dat de Grafische Werkplaats ook in de toekomst een goed uitgeruste en interessante werkplaats blijft, is het belangrijk dat de materialen en het machinepark aan de verwachtingen van de doelgroep voldoen. We maakten daarom een uitgebreide risicoanalyse van het machinepark, zodat we risico's eerder kunnen signaleren en budget hiervoor kunnen reserveren. Dit meerjareninvesteringsplan moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van de uitrusting van de werkplaats ook in de toekomst up to date blijft.

Duurzaamheid

We hebben een begin gemaakt van een analyse hoe we het pand zo duurzaam en nuttig mogelijk kunnen inrichten en waar er verbeteringen nodig zijn. In 2019 starten we met het ten uitvoer brengen hiervan in nauw overleg met de eigenaar van het pand (gemeente Den Haag).

Onze wens is dat we zo 'schoon' mogelijk willen werken, maar dat is nog niet zo eenvoudig, want wat is nu echt 'schoon'? Tijdens het project *Het nieuwe Etsen* hebben we hier veel aandacht aan geschonken en we zijn er nog niet over uitgepraat. In onze werkplaats is nu de norm dat etsen met ijzerchloride of kopersulfaat gebeurt en niet meer met het giftige salpeterzuur. Schoonmaken doe je met een plantaardige middel in plaats van terpentijn. Tijdens een discussieavond discussieerden we met elkaar hoe het nog schoner kan. Sprekers waren o.a. een groothandelaar in etsproducten, deelnemende kunstenaars, docenten o.a. van KABK. Bezoekers kwamen uit het hele land en dat bevestigt de behoefte aan verdiepingsactiviteiten en in de toekomst willen we hiermee zeker verder gaan (evaluatieverslag en filmpje: <https://grafischewerkplaats.nl/hoe-schoon-is-schoon-over-het-nieuwe-etsen/#more-3822>)

Nieuwe aanschaffen

In 2018 vervingen we een oude zeefdruktafel door twee kleinere versies en knapten we de textieltafel op. Om het zeefdruk en riso-proces beter voor te bereiden kochten we een A3printer die ook transparante films kan printen. Het Koorenhuis schonk ons een stapel zeefdrukramen.

2.3 Kennis

Alle kennis over essentiële grafische technieken is aanwezig in de Grafische Werkplaats. Deze kennis is paraat bij beheerders. Daarnaast is er een bescheiden bibliotheek met boeken en stalen aanwezig. Het team van de werkplaats houdt zo goed mogelijk hun vakkennis bij en staat open voor experimenten. Kennisoverdracht gebeurt met name op individuele basis door de beheerders en door het organiseren van de vele workshops en lezingenavonden, vaak gerelateerd aan een expositie. Enkele voorbeelden. Door kunstenaars uit te nodigen om mee te doen aan een van onze projecten en hiervoor nieuw werk in de werkplaats te ontwikkelen, weten wij kunstenaars te motiveren (meer) met grafiek te werken. Zo maakte Rens Krikhaar kennis met etsen en raakte hier zo door geïnspireerd dat hij zelf een etspers kocht. Diana van Hall, graficus uit Dordrecht ging bij ons voor de expositie Baracca Graphics uit 2017 met de grote pers in de werkplaats aan de slag. Met het werk dat zij hiervoor maakte, sleepte ze vervolgens de Nederlandse Grafiekprijs in de wacht. Ze raakte niet uitgekeken op het werken op zulke grote formaten en besloot daarom zelf een grote pers te kopen, zodat ze niet meer met deze grote materialen hoefde te slepen. Ook tipte de coördinator de redactie van het grafiektijdschrift RAAM om exposant Rik Buter te interviewen vanwege zijn bijzondere grafiek en attendeerde eveneens de afdeling prenten van de Universiteit Leiden hierover met als resultaat een artikel in het tijdschrift en de aankoop van prenten voor de collectie (helaas wel na afloop van de expositie).

3 Cultureel ondernemerschap

3.1 Financiën

We sloten het jaar af met een positief saldo dat we in 2019 willen reserveren voor de herinrichting en aanpassingen van de werkplaats. We zien een verlaging van de inkomsten via deelnemersbijdragen, overeenstemming met de trend dat kunstenaars hun werkpraktijk anders inrichten. Daarentegen zien we een inkomstengroei van de individuele en educatieve workshops. De inkomsten via de Vriendenclub, printing on demand en de webshop blijft zeer bescheiden omdat we onvoldoende mankracht hebben om dit goed aan te pakken om dit niet tot onze kernactiviteit behoort. Voor Festival Analog Patronen werden met succes externe financiers gevonden. In 2018 zorgden we voor 50 % eigen inkomsten (2017: 49%).

De werkplaats verwerft op de volgende manier gelden:

- Subsidie, onder andere meerjarensubsidie van de gemeente Den Haag;
- Deelnemersbijdragen van de kunstenaars die komen werken;
- Vergoeding, voor onder andere huur van zeefdrukramen en papier;
- Workshops en cursussen aan verschillende doelgroepen;
- Donaties van particulieren, bedrijven via de Vriendenclub;
- Webshop, verkoop cadeaubonnen, tasje en grafiek;
- Particuliere en gemeentelijke fondsen voor bijzondere projecten.

3.2 Team

De werkplaats werkt met een klein team (1fte), ondersteund door een pool van docenten, vrijwilligers en stagiaires. De coördinator wordt inhoudelijk ondersteund door een klankbordgroep en het bestuur. Het bestuur vergadert vijf keer per jaar op onbezoldigde basis (totaal aantal uren: 600). De klankbord (totaal aantal uren 80) werd eind 2015 opgericht en geeft gevraagd en ongevraagd advies over het beleid.

In flexibele vorm was deze raad in 2018 actief. De werkplaats biedt minimaal twee stageplekken per jaar aan. Veel studenten komen van het Grafisch Lyceum Rotterdam (totaal aantal uren: 1.350). Ook is de Grafische Werkplaats blij met een groep enthousiaste vrijwilligers. Zij ondersteunen de workshops, helpen bij de exposities of presentaties of doen allerlei klussen. Tijdens het festival Analog werden er extra vrijwilligers aangetrokken (totaal aantal uren: 800).

3.3 Samenwerkingen

De Grafische Werkplaats Den Haag werkt samen met diverse culturele instellingen waaronder: 1646, Billytown, Festival De Betovering, Chinese Brug, Cultuurschakel, Dienst SZw, Escher in het Paleis, Fonds1818, Grafische Lyceum Rotterdam, Haags Gemeentemuseum, HKU, Open Atelier Dagen, Stichting Haagse Rondgang, Huis van Gedichten, KABK, Koorenhuis, Den Haag Doet en NL Doet, Jeugdhaven, Platform Werkplaatsen, Vereniging Originele Grafiek, Vereniging Vincentius, Stichting Yasmin.

4 Maatschappelijk Draagvlak

4.1 Presentaties en projecten, talentontwikkeling

Presentaties en projecten van en met professionele kunstenaars vormen de basis van de Grafische Werkplaats en van deze projecten gaat een inspirerende werking uit op de werkplaatsmedewerkers, docenten en vrijwilligers (meer over de projecten, zie pagina 12). Bij deze kernprojecten is kwaliteit van groot belang.

Meestal werken exposanten van tevoren eerst in de werkplaats, waarbij de beheerders soms intensief de exposanten begeleiden. Dit legt soms een hoge druk op onze kleine organisatie, vooral bij Analog en bij het afficheproject was dit het geval. Daarnaast maakten we dit jaar een expositie van bestaand grafiek met de grafiekkalenders van INKT. Deze exposities en projecten vergroten de zichtbaarheid van de werkplaats. De planning tijdens festivals en evenementen zoals Hoogtij, festival Holaa! en Festival Designkwartier draagt daaraan bij. Het geeft ook een

positieve energie want mensen vinden het extra leuk om in de werkplaats te werken tijdens een festival of een bijzonder project.

4.2 Kunsteducatie

De werkplaats onderschrijft het belang van kunsteducatie. Onze workshops voor scholieren bereiken scholieren van verschillende leeftijden en achtergronden. De workshops bieden jongeren de mogelijkheid kennis te maken met druktechnieken en geven ruimte aan creativiteit. Zeker voor jongeren zijn creatieve uitingen belangrijk en helpen hen met het verruimen van hun denkwijze. Zo krijgen jongeren een open blik en meer begrip van de wereld om hun heen. De coördinator houdt contacten in het CKV-veld en was diverse keren aanwezig op bijeenkomsten van Cultuurschakel rond *Cultuurondewijs op zijn Haags*. Ook een van de docenten ging mee. Scholen kunnen direct via de Cultuurkaart betalen en ongeveer tweederde van de scholen doet dit.

Meiden van Jeugdhaven in hun zelfbedrukte T-shirts tijdens Patronen Party, foto Kim Bosch

Workshops in 2018

De huidige workshops zijn geschikt van onderbouw tot bovenbouw, van VMBO tot VWO. We bieden de workshops aan in het Nederlands en het Engels. In 2017 zorgde het Mondriaanjaar voor extra activiteiten met middelbare scholen. In 2018 zijn deze weer op het niveau van 2016. Het aantal workshops stabiliseert en gebleken is dat scholen vaak terug komen. Zowel de scholieren, docenten en wij van de werkplaats vinden het verzorgen van workshops het leukst als er op maat kan worden gewerkt en als er voldoende voorbereiding op school is.

Analog Patronen

Evaluëren van workshops met onze docenten, scholen en instellingen is belangrijk voor een continue groei in kwaliteit. Zo is het afgelopen jaar ons docententeam met elkaar gaan zitten om samen het participatietraject van Analog Patronen te ontwikkelen, waarbij twee docenten een intensief traject op locatie en in de werkplaats begeleiden. Het samen ontwikkelen was inspirerend en leverde veel materiaal op.

Workshops voor kinderen onder de twaalf jaar

We verzorgden dit jaar ook een aantal zeefdrukworkshop voor kinderen van The Hague International School. Daarnaast gaven drie uitverkochte workshops tijdens Festival De Betovering, die we combineerden met het etsproject. Ter gelegenheid van het jubileum en de speciale exposities *Pegels* van Fonds1818 organiseerden we in het Nutshuis vijf kinderworkshops over geld maken met de risograaf en een doorlopende workshop in de Grote Kerk tijdens het feest van Fonds1818.

4.3 Marketing & Communicatie

De marketing en communicatie zetten we in om de werkplaats bekendheid te geven, de bezoekers en gebruikers te behouden en te laten terugkeren. De hiervoor ontwikkelde middelen zijn digitale nieuwsbrieven, een actief social mediabeleid en een actuele website. Stagiaires ontwikkelen per project de extra

middelen, zoals affiches, digitale banners, tekstbordjes en infolyers. Voor de twee grote projecten deden we het net even anders: voor *Festival Analog Patronen* vroegen we vormgever Dennis Koot om het festivalbeeld te ontwerpen, waarna de stagiaires Hilal Mutluel en later Lisa van Osch dit festivalbeeld toepasten in digitale bewegende banners, het bedrukken van tasje en mokken, maken van advertenties enz. Voor het grote project *De Creatieve Stad* maakte ontwerper Ben Faydherbe en tevens bestuurslid een ontwerp en stagiaire Isabella Kors assisteerde met het drukwerk hiervan.

De webshop wordt ieder jaar meerdere keren geüpdated met onder andere nieuwe producten. Met name mokken, bordjes van Christie van de Haak en cadeaubonnen worden via de webshop verkocht.

Gebruikerstarieven 2018

De prijzen zijn in 2018 gelijk gehouden:
Dagtarief € 19,50
Halve dag € 12,50
10-dagenkaart € 144,-

Korting Ooievaarspas 50%. Alle tarieven zijn ook op onze website te vinden. In praktijk blijkt de jaarkaart niet te werken en die schaften we eind 2018 af.

De werkplaats is normaliter open op maandag, woensdag en vrijdag van 9.00-17.00 uur met technische ondersteuning op woensdag en vrijdag. Daarnaast kunnen mensen die geen begeleiding nodig hebben ook op andere dagen en tijden werken volgens een sleutelsysteem. In 2017 startten we ook met een avondopenstelling een keer per maand met een technische beheerder. Omdat deze avonden echter niet goed lopen besloten we dit eind 2018 af te schaffen.

5 Diversiteit

Culturele diversiteit of beter gezegd inclusiviteit, is een belangrijk speerpunt binnen de Grafische Werkplaats. De werkplaats zet zich op alle vier de pijlers in om zo veel mogelijk cultureel divers te werken. Hierbij is een bewustzijn van de verschillen tussen cultureel divers en internationaal, hoewel dit ook kan overlappen.

Binnen de pijler personeel streeft de werkplaats diversiteit na op alle vlakken, zoals etnisch divers maar ook van jong tot oud, man en vrouw en alles hier tussen in. De diversiteit binnen het personeel wordt mede bevorderd door de stagiaires en vrijwilligers met verschillende achtergronden. Binnen deze twee groepen is het diversiteitsgehalte hoger dan binnen het bestuur en de beheerders mede door een grotere doorstroom. Wel is het afgelopen jaar gelukt om voor een open plek binnen het bestuur een jong lid aan te trekken en ook bij het werven van nieuwe leden in de toekomst zal er hoog worden ingezet op diversiteit. Daarnaast hopen we dat onze stagiaires en vrijwilligers zich aan ons binden en eventueel plaats nemen binnen het bestuur of beheer wanneer er hier zich de mogelijkheid voordoet.

Bij het ontwikkelen van het programma en aantrekken van publiek is er veel aandacht voor diversiteit bij de werkplaats. Onze educatieve programma's hebben een breed toegankelijk bereik waarbij alle lagen van de Haagse samenleving worden bereikt. Zo worden onze educatietrajecten bezocht door jongeren van verschillende leeftijden en achtergronden, van 1 VMBO tot VWO 6. Daarnaast zijn er met regelmaat exposities in de werkplaats van internationale makers, zoals bij de expositie Analog en De Creatieve Stad.

Een voorbeeld van een project dat het afgelopen jaar heeft plaats gevonden met een divers karakter was het Festival Analog Patronen. Binnen dit festival vond het participatieproject 'Patronen in je Buurt' plaats, waarbij we samenwerkten met Yasmin en

Jeugdhaven. Beide organisaties werken met een zeer divers publiek. Ook binnen andere projecten wordt samengewerkt met partners en organisaties om een bredere en meer diverse doelgroep te bereiken. In 2019 zal de Werkplaats vaker in gesprek gaan met verschillende Cultuurankers om dit nog verder uit te breiden.

Zoals gezegd is er een overlap tussen cultureel divers en internationaal. Om ruimte te geven aan een niet-Nederlandstalige doelgroep is de website ook in het Engels beschikbaar. Daarnaast is er een groei merkbaar onder internationale makers die komen werken in de werkplaats en onder de bezoekers van verschillende exposities. Dit juichen wij toe en we bieden veel workshops tweetalig aan.

Als werkplaats geven wij gehoor aan de Code Culturele Diversiteit waarbij we actief werken om binnen alle pijlers diversiteit na te streven en te vergroten. Toch zijn er ook zwakke plekken, zoals de toegankelijkheid van de werkplaats voor mensen met een fysieke beperking. We zijn ons bewust van dergelijke zwakke plekken en streven naar groei en verbetering om een zo breed mogelijk publiek te kunnen bereiken als publiek en deelnemer.

6 Projecten

Expositie Ik Ben Sot

Feestelijke opening op vrijdag 1 december tijdens Hoogtij door Harry Zevenbergen
Expositie t/m 14 januari 2018

Het project Ik Ben Sot en de gelijknamige expositie liep nog even door in 2018. '100 jaar Mondriaan & De Stijl' vierden de Grafische Werkplaats en Huis van Gedichten samen met visuele klankgedichten geïnspireerd op De Stijl. Het project bestond uit diverse workshops voor scholieren en volwassenen, een lezingenavond en een expositie met werk van dichters en beeldend kunstenaars: Ludette el Barkany, Mariska Gewalt, Hanna de Haan, Karin van Kalmthout, Stefanie Scholte, Peter Swanborn, Ilse Versluijs, Hanneke van der Werf, Jerney de Wilde en Harry Zevenbergen. Uit alle druksels en gedichten die tijdens de workshops zijn gemaakt, kozen we de mooiste vijf. Deze werden in de werkplaats op de risograaf als ansichtkaart gedrukt werden vanaf december door de stad verspreid. Alle druksels zijn ook digitaal terug te vinden op Pinterest: <https://nl.pinterest.com/gwdenhaag/ik-ben-sot/>

Ansichtkaarten Ik Ben Sot; ontwerp: deelnemers van de workshops/Amber Meekel

Tentoonstelling Time flies

Grafiekkalenders INKT
16 Februari t/m 23 maart 2018
Opening: 16 februari

Wie kent de kalenders nog die zijn uitgegeven door grafiekwinkel INKT? Jaarlijks de barometer van Haagse Grafiek in de jaren 1985-1993. We lieten ze nog een keer in volle glorie zien. Het zijn grafiekkalenders waarbij uiterste zorg is besteed aan de vormgeving en met voor iedere maand een originele prent. Elk editie kreeg een unieke vorm: een waar collectors item met een grote verscheidenheid aan beeld en grafische technieken. Veel toonaangevende Haagse grafici zijn erin te vinden, waaronder Piet Warffemius, Barney de Krijger, Adriaan Nette, Hans Wap en Maria Neefjes. De meeste zijn gedrukt in de werkplaats, het kalendarium en informatieboekje zijn gedrukt door Drukkerij De Dageraad. Grafiekwinkel INKT was een begrip in kunstminnend Den Haag evenals haar initiatiefnemer Henk van der Plas. Oorspronkelijk was de winkel gehuisvest in hetzelfde pand als de werkplaats samen met de lijstenmakerij. Zo was er een directe relatie tussen de plek waar de grafiek gemaakt werd en waar het geëxposeerd en te koop was. Bij gebrek aan ruimte ging INKT na verloop van tijd op zichzelf, als goede buur. Helaas is INKT in 2008 failliet gegaan.

Deelnemende kunstenaars:

Ruud Aardbodem, Gerrit Alberts, Sian Ang, Thomas Ankum, Hans van Arkel, Jovan Arsenovic, Marianne Aulman, Jules Bekker, Julius Bekker, Johan van den Berg, Birgitta ten Berge, Let Bijkersma, Bob Bonies, Willemijn Bouman, Pauline Braat, Lukie de Bree, Ardi Brouwer, Yolande Brouwers, Bob Busking, Dominique Chan, Conny Denis, Jan van Dijk, Maria Donker, Huibert van Dorp, Frits Droog, Fenneke van der Elst, Charlotte le Fevre, Suzanne Fiebelkorn, Adelbert Foppe, Adrian de Gijzel, Willem Goedegebuure, Caroline Gresnigt, Diana van Hal, Michel Hoogervorst, Bastiaan Ingen Housz, Gerart Kamphuis, Joke

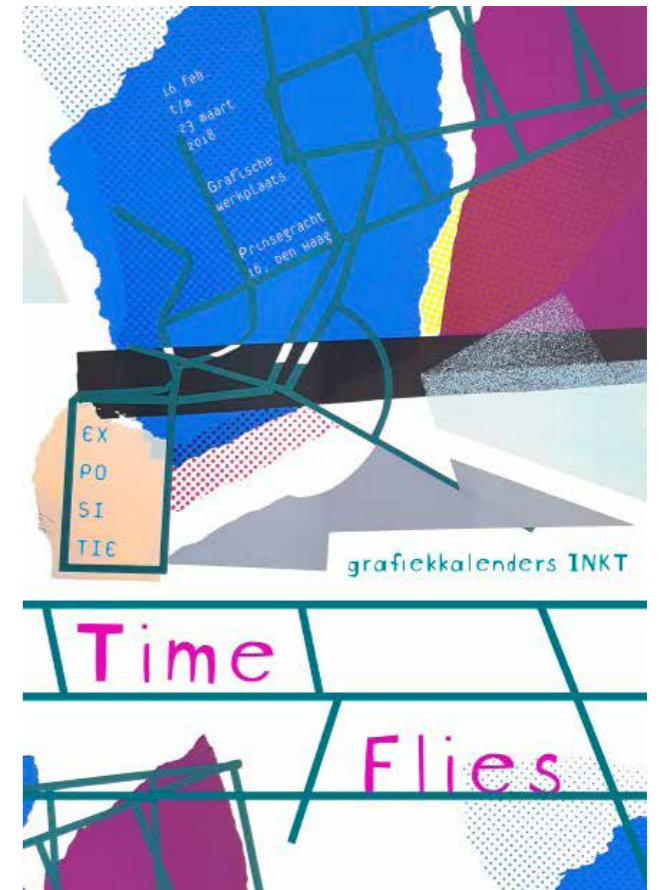
van Katwijk, Mieke Kettler, Joke Keuning, Ed van der Kooy, Els Kort, Stavros Kotsireas, Rene Klarenbeek, Hans Klaui, Leo van der Kleij, Ton Klop, Phil van de Klundert, Barney de Krijger, Susette van de Lande, John Lie A Fo, Bob Lens, Rob Lodder, Frans van Lent, Rinne Mervel, Marianne de Moor, Jan Naezer, Maria Neefjes, Adriaan Nette, Ossip, Henk van der Plas, Ursula Pless, Marius Quee, Jurjen Ravenhorst, Hanny Reneman, Jan Roede, John de Rijke, Jan Snoeck, Kitty Stijnman, Jan Stolk, Daniel Tavernier, Aline Thomassen, Albert in 't Veld, Mieke Visser, Yoka Voorbach, Darja Vos, Anton Vrede, Kaldenbach en De Vries, Hans Wap, Piet Warffemius, Siebrand Weitenberg, Clemens Zalm en Marian Zult. (m.u.v. de laatste kalender uit 1994 die we niet in ons bezit hebben).

Door een schenking van Marja en Kees van Dam van voorheen Drukkerij De Dageraad heeft de werkplaats alle edities van de kalender, op één na, in haar bezit gekregen. Ze zijn te bijzonder om bovenop de kast te laten liggen, daarom nog een grootse tentoonstelling van deze grafiekbladen.

Presentatie expositie KABK

Tweedejaars korte presentatie etsen
Mei 2018

Gedurende 1 week in mei presenteerde een groep studenten o.l.v. docent Jeroen de Leijer de resultaten van hun etslessen in de Grafische Werkplaats.

Ontwerp Frits Droog / Hilal Mutluel

Ontwerp flyer Dennis Koot

Festival Analog Patronen

Het Festival Analog Patronen van de Grafische Werkplaats onderzoekt het werken met patronen binnen de beeldende en toegepaste (grafische) kunsten. Het festival gaf verdieping aan het thema, stimuleerde kunstenaars om te werken aan hun grafische skills en verzorgde een laagdrempelig project met buurtbewoners. Het tweejaarlijkse festival bestond uit een symposium, exposities, workshops, lezingen, het participatietraject Patronen in je Buurt. Het festival werd feestelijk afgesloten met een Patronen Party en een tentoonstelling in Escher in het Paleis (zie uitgebreid verslag: <https://grafischewerkplaats.nl/wp-content/uploads/2018/06/evaluatie-Festival-Analog-Patronen-2018.pdf>)

Tijdspad

- 6 april Symposium Analog Patronen

- 6 april Bronnenexpositie
t/m 20 mei

- 25 mei Festival Analog Patronen
t/m 16 juni

- 1 t/m 3 juni Festival Designkwartier,
op locatie

- 8 t/m 10 juni Festival Holaa!

- 23 juni Patronen Party op locatie

- verlengd Expositie Analog Patronen
t/m 10 juli

- 22 juni Bijdrage van Analog Patronen
aan expositie GAA Drukt in de
Grote Kerk Alkmaar

- 14 juli t/m 26 augustus Once upon a Time... Analog
Pattern in Escher in het Paleis,
installatie Christie van der Haak
en Suzan Drummen

Symposium

Als opmaat van het festival organiseerde de werkplaats een symposium in Theater in de Steeg met sprekers uit verschillende disciplines. In het uitverkochte theater (max. 75 stoelen) inspireerden de ervaren sprekers het publiek én elkaar in TED-talkachtige presentaties over patronen vanuit hun eigen discipline. Aansluitend werd de bronnen-tentoonstelling in de werkplaats geopend met voorbeelden uit de presentaties en filmpjes en boeken. Zo konden de deelnemende kunstenaars en de deelnemers aan het participatieproject kennis maken met het thema.

Boven: Expositie Analog Patronen met werk van Rabi Koria; Onder: Anne Geene aan het werk in de doka voor festival Analog Patronen, foto's Bertus Gerssen

Once upon a Time, installatie van Christie van der Haak en Suzanne Drummen, foto's: Suzan Drummen

Ontwerp digitale banner Dennis Koot

Sprekers van het symposium waren:

- Arthur Crucq, kunsthistoricus en verbonden aan de Universiteit Leiden;
- Jan Willem Tulp, Data Experience Designer uit Den Haag;
- Dunja Hak, conservator in Escher in Het Paleis;
- Christie van der Haak, beeldend kunstenaar;
- Rutger Spoelstra, architect, perma-cultuur-ontwerper en docent;
- Riette van der Werff, architect en ontwerper stedelijke omgeving.
- moderator: Marie Jeanne de Rooij, galeriehouder Nouvelles Images en curator

Expositie Analog Patronen

Deelnemende kunstenaars:

Rachel Bacon, Suzan Drummen, Anne Geene, Christie van der Haak, Ingrid Greijn, Rabi Koria, Bureau RNDR, Masaaki Oyamada, Wouter Willebrands.

Zij gingen het voorjaar aan de slag in de werkplaats en maakten nieuw werk voor de expositie. Analog geeft ons de mogelijkheid om de makers extra goed te begeleiden, zodat zij het experiment kunnen aangaan, wat een stimulans voor hun eigen werkproces vormt.

De opening werd vericht door de voorzitter van de werkplaats Eric Laken met een muzikaal intermezzo van saxofonist Bas Apswoude. De expositie was dagelijks te zien, ook op zaterdagmiddag en extra tijdens festival Holaa! (8-10 juni). Zowel op het festival Holaa! als op het Festival Designkwartier waren sommige kunstenaars ter plekke om bezoekers te woord te staan.

Omdat grafiek eenvoudig in meerdere exemplaren gedrukt kan worden, toonde de werkplaats een volwaardige tweede expositie Analog Patronen in een pop-up presentatie tijdens het Festival Design kwartier. Daarnaast organiseerden we een doorlopende workshop, waarbij je een stempel maakte en deze bedrukte op een tafelkleed. Circa 120 mensen maakten zo een gezamenlijk tafelkleed. Tijdens de grafiekmanifestatie in de Grote Kerk van Alkmaar was een selectie van Analog Patronen te zien.

Al tijdens het maken van de plannen was er contact tussen de projectleider van de werkplaats en de conservator van Escher in het Paleis om te kijken of we konden samenwerken. Dit mondde uit in een lezing tijdens het symposium en een expositie. Twee Analog-kunstenaars, namelijk Christie van der Haak en Suzan Drummen, werden uitgenodigd om speciaal voor het museum een installatie te maken. Deze expositie werd op 13 juli door Benno Tempel geopend en was gedurende de zomer in Escher in het Paleis te bewonderen.

Tijdens het festival waren er verschillende workshops:

- 3 verschillende korte toegankelijk Monday Printing Club workshops
- 1 lezingenavond
- 3 verschillende dagworkshops: workshop Datavisualisatie (voertaal Engels) o.l.v. Jan Willem Tulp; workshop Aan de meter zeefdrukken o.l.v. Carmen de Veer; workshop Behang ontwerpen en afdrucken op de risograaf o.l.v. Loes van Oosten.

Participatieproject Patronen in je Buurt

Het participatieproject was betrekkelijk nieuw voor de werkplaats. We realiseerden twee trajecten; een met Stichting Yasmin en een meidengroep van Jeugdhaven van elk minimaal drie intensieve workshopbijeenkomsten en een expositie op de locatie zelf met een opening.

Op 23 juni was er een heuse Patronen Party in een van de zalen van het Stadsklooster. Deelnemende kunstenaars, betrokkenen van de werkplaats, docenten, deelnemers van de workshops en participatieprojecten zaten aan lange tafels waarbij de tafelkleden en servetten met patronen bedrukt waren die tijdens de workshops gemaakt waren. Ook waren er verschillende mokken met patronen uit de buurt.

Conclusie

Het festival is zeer goed verlopen en we hebben behoorlijke stappen gemaakt. Het symposium kreeg heel veel waardering en iedereen was verrast door de goede kwaliteit. Het intensief werken met de kunstenaars van de expositie werd als buitengewoon positief ervaren door zowel de werkplaats mensen als de kunstenaars zelf.

De workshops werden goed bezocht. Het participatietraject was zeer arbeidsintensief en we merkten dat het voorbereidende gedeelte veel tijd vergt. Het project bleek waardevol en levert onverwachte dingen op. Een presentatie op eigen locatie is een must, de deelnemers zijn trots op hun resultaten. De Patronen Party was zeer bijzonder mede omdat amateurs, professionals en betrokkenen gezamenlijk aan een tafel zaten.

Het Nieuwe Etsen, delven naar beeld

28 september t/m 10 november 2018

Opening: 28 sept tijdens Hoogtij#54

Ook open tijdens Open Ateliers: zaterdag 6 en zondag 7 oktober

Met: Thomas Ankum, Anatole de Benedictis, Rik Buter, Marina Heuvelman, Rens Krikhaar, Annemari Petri, Jaco Putker en Evelyn Snoek.

Kunstenaars weten de weg naar de etspers weer te vinden, weliswaar in 3.0 variant. Zonder giftige salpeter-zuurdampen, met koperen platen, lichtgevoelige toyoboplatten én met ijzerchloride, suiker of sojasaus. In lijn, toon of foto. Zwart/wit of meerkleurig. In samenwerking met beeldend kunstenaar Rik Buter nodigde de Grafische Werkplaats kunstenaars uit om nieuw werk te maken in de werkplaats en deze te presenteren. Er was een uitgebreid randprogramma met workshops, cursussen, demonstraties en presentaties:

- Op stapcursus etsen
- Monday Printing Club met droge naald etsen
- Toyobo etsen
- Etsen tijdens De Betovering voor kids
- Discussieavond hoe schoon is schoon

Boven: Lunch tijdens de Patronen Party met zelf gemaakte tafelkleden en mokken, foto Kim Bosch; Onder: Expositie Het Nieuwe Etsen

Boven: Expositie De Creatieve Stad in de Grafische Werkplaats; Onder: In De Galerij, Tramtunnel, Den Haag, foto's Bertus Gerssen

Zeefdrukwerkplaats tijdens het drukken van de posters De Creatieve Stad

Den Haag, De Creatieve Stad

*Dubbelexpositie Grafische Werkplaats en in De Galerij van het Haag Gemeentearchief
29 november t/m 24 februari 2019
Opening woensdag 26 november
Extra open tijdens Hoogtij#55 op 30 november*

Deelnemende kunstenaars:

Philip Akkerman, Melle de Boer, Studio Renate Boere, Kim David Bots, Koos Breen, Bob van Dijk, Diederik Gerlach, Viktor Hachmang, Rudo Hartman, Akiem Helmling, Saber Javanmard, Elise Kommer, Dennis Koot, Marloes Kroeze, Jeroen de Leijer, Robert Muda van Hamel, Anna Nana, Bernice Nauta, Jordy van den Nieuwendijk, Patswerk, Jip Piet, Pim Piët, Jurjen Ravenhorst, Julian Sirre, Annika Syrjämäki, Lula Valletta, Cyrill Rafael Vasilyev, Ilse Versluijs, Robin van Wijk en Zeloot.

De Grafische Werkplaats en het Haags Gemeentearchief hebben 30 Haagse kunstenaars en vormgevers uitgedaagd een affiche te maken voor het project Den Haag, De Creatieve Stad.

De kunstenaars maakten per affiche twee versies. De eerste was met de hand gedrukt in de werkplaats: een zeefdruk, litho of riso. De originelen waren in de Grafische Werkplaats te bewonderen. De posters in De Galerij werden vergroot en op doek geprint. Guus Boudestein en Ben Faydherbe richtten beide exposities in.

Bijlage 1:

Team

Carola van der Heijden, coördinator

Ze heeft een coördinerende rol, combineert haar kunst- en marketingkennis en stimuleert en prikkelt daarnaast deelnemers, haar collega's en stagiaires.

Jurjen Ravenhorst, beheerder

Beeldend kunstenaar en graficus, beheerst alle technieken, maar zijn echte specialiteit is de lithografie.

Julian Sirre, standby beheerder

Hij is van huis uit grafisch vormgever en is betrokken bij de werkplaats als docent en als standby beheerder. Hij weet veel van de risograaf, maar posters drukken op de half-automaat is zijn grootste passie.

Annika Syrjämäki, beheerder

Textielontwerper en is gespecialiseerd in zeefdrukken op stof en geeft de opstap zeefdruk cursus.

Ilse Versluijs, standby beheerder

Beeldend kunstenaar en generalist Ilse Versluijs viel afgelopen najaar met regelmaat in als standby-beheerder en geeft zowel cursussen aan professionals als aan scholieren.

Vaste docenten

Bertus Gerssen, fotograaf

geeft de risoworkshop.

Mariska Gewalt, grafisch vormgever

begeleidt de CKV-lessen.

Ton Martens, beeldend kunstenaar

geeft vaak een workshop over het werken met de riso.

Hanna de Haan, graficus

geeft ckv-lessen.

Stefanie Scholte, beeldend kunstenaar

begeleidt CKV-workshops.

Eric de Vries, fotograaf

geeft met regelmaat workshops over etsen met toyoboplaten.

Lula Valletta, beeldend kunstenaar, performer

geeft soms de risoworkshop.

Jerney de Wilde, beeldend kunstenaar

geeft met regelmaat CKV-workshops.

Stagiaires van 2018

Hilal Mutluel

Lisa van Osch

Annemieke Leban

Isabella Kors

Snuffelstage VMBO Grafisch Lyceum

Omari Hassan

Snuffelstage KABK

2 studenten

Vrijwilligers in 2018

Lidewij Corstiaans

Dan Dickhof

Nina van Dijk

Hans Jansen

Henry Jelsma

Gert-Jan van der Kooij

Thea Kors

Gerard van Kuilenburg

Eva Lemstra

Ed Verschoor

Extra tijdens Analog

Aqeela Chaudhry, Tanja Engelberts, Camille

Francoise, Sandra Rachel, Lourdes en Jane.

Klankbordgroep

Paul Combrink

Manon Bovenkerk

Eugène van Veldhoven

Gerrit-Jan de Rook

Bestuur 2018

Benoeming   *Treedt af*

Voorzitter:

Paul Combrink   1-1-2000   1-2-2018

Eric Laken   1-2-2018   1-2-2021

Secretaris:

Beleke Bagchus   1-10-2015   1-10-2021

Penningmeester:

Donald Morris   20-2-2014   20-2-2020

Lid:

Manon Bovenkerk   17-3-2016   1-7-2019

Lid:

Ben Faydherbe   8-5-2017   8-5-2020

De Grafische Werkplaats past de Code Culturele Diversiteit en Code Governance in de culturele sector zoveel mogelijk toe.

Bijlage 2:

Facts Grafische Werkplaats 2018

Faciliteiten van de Grafische Werkplaats

- Zeefdrukken op papier, op stof, op keramiek, hout enz.
- Zeefdrukken op stof en per meter
- Zeefdrukken op groot formaat
- Etsen: droge naald, aquatint met ijzerchloride of kopersulfaat, polymeeretsen los of met toyoboplaten
- Hoogdruk: linoleum en houtsneden, monotypes, letterkast
- Lithografie: steendruk en huis-tuin-en-keuken-litho
- Risograaf A3 en A4
- Doka: zwart/wit
- Printen van film voor zeefdrukken

Deelnemers

In 2018 werkten in totaal 458 kunstenaars/ontwerpers, waarvan 117 unieke kunstenaars in de werkplaats (2017: 411 kunstenaars/ontwerpers, waarvan 128 unieke kunstenaars en 2016 was de verhouding 432/138).

Workshops

Dit jaar waren er in totaal 35 workshops met een totaal bereik van 231 deelnemers exclusief workshops primair en voortgezet onderwijs. Inclusief het Festival Analog maakt dit tot: 48 workshops met een totaal van 474 deelnemers. Daarnaast was er receptief gedeelte van lezingen, openingen en openstellingen, bijeenkomsten, demo's en rondleidingen. Bijzondere vermelding zijn de workshops die we gaven aan de educatie afdeling van het Haags Gemeentemuseum en aan vrijwilligers van de Chinese Brug en een bedrijfsuitje van een ministerie.

- 5 Monday Printing Club, diverse technieken
- 7 Opstapzeefdruk cursus
- 5 Risoworkshop
- 4 T-Shirt zeefdrukken
- 2 Etsen met toyoboplaten
- 3 Beeldbewerking
- 3 Bedrijvenworkshops

Receptief

- 6 Lezingen, bijeenkomsten en 9 openingen, extra openstellingen in eigen huis

Extra tijdens Analog Patronen

- Symposium uitverkocht	75
- Exposities in huis	500
- Presentatie Designkwartier	800
- Workshops	19
- Monday Printing Club	49
- Participatie	142
- Workshops Design Kwartier	155
- Patronen Party	42
- Twee exposities Participatie	150
- GAA Drukt Door, Alkmaar	5.000

CKV workshops

In 2018 waren er 16 ckv-workshops met 313 leerlingen (2017: 30 workshops met totaal 418 leerlingen; 2016: 18 ckv-workshops, aantal leerlingen 310).

Deelnemende scholen

Erasmuscollege uit Zoetermeer, Haganum, HML, Maarten College, Maris College, Ypenburg Lyceum.

Buiten Den Haag: Lentiz College uit Vlaardingen en een middelbare school uit Hasselt.

Workshops individuele kinderen tot 12 jaar

- 2 workshops International School
- 3 workshops Betovering
- 6 workshops voor de Fonds1818

Christie van der Haak
aan het werk voor Festival
Analog Patronen,
foto Bertus Gerssen

